

Maahanmuuttajan ohjaus koulutuksen siirtymävaiheissa Oulun seudulla

OpinTori

OAKK
OULUN AIKUISKOULUTUSKESKUS

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa
EU:lta

Alkusanat

Tämä maahanmuuttajan ohjauksen opas käsittelee ohjausta erilaisissa elämän siirtymä- eli nivelvaiheissa. Erilaisia siirtymiä voi olla niin työttömyyden, työn, koulutuksen kuin muidenkin elämänvaiheiden välillä. Opas tarjoaa tietoa niistä huomioitavista tekijöistä, jotka koskettavat erityisesti maahanmuuttajan koulutuksellisia siirtymiä Oulun seudulla.

Opas on syntynyt osana Opin Ovi -hankeperheeseen kuuluvaa OpinTori -projektia. Oulun Aikuiskoulutuskeskus on OpinTori -projektin osatoteuttaja, ja tämän oppaan laatineet kouluttajat Teea Oja ja Sanna Matikainen toimivat hankkeen verkostossa Oulun Aikuiskoulutuskeskuksen asiantuntijajäseninä. Teea Oja toimii aikuisopinto-ohjaajana loka-kuussa 2010 perustetussa OpinTori - Aikuiskoulutuksen ohjaus- ja neuvontapalvelussa. Opas on laadittu erityisesti silmällä pitäen OpinTori -palvelupisteellä tapahtuvaa ohjaustoimintaa, mutta soveltuu sisältönsä puolesta monenlaiseen maahanmuuttajien parissa tehtävään uraohjaustyöhön.

Mukavia lukuhetkiä toivottelevat

Teea Oja ja Sanna Matikainen

21.11.2011 Oulu

Sisältö

Alkusanat	1
1 Mitä ohjaus on?.....	3
1.1 Kulttuuritietoinen ohjaus.....	4
1.2 Kielitaidon merkitys ohjauksessa.....	7
1.3 Selkokielen käyttö ohjauksessa.....	8
2 Alkuvaiheen ohjaus.....	9
3 Ohjaus kotoutumisaikana.....	10
3.1 Aikuiset	10
3.2 Nuoret	12
4 Maahanmuuttajien koulutusmahdollisuudet Oulussa.....	15
5 Ohjaajana kehittyminen	18
Kirjallisuutta	19

1 Mitä ohjaus on?

Maahanmuuttajien ohjaukseen on viime vuosina kiinnitetty huomiota monella taholla, ja siitä on olemassa kattavasti erilaista materiaalia.

Ohjaus voidaan määritellä laajasti ottaen seuraavasti¹:

"Ohjaus- ja neuvontatyössä (counselling) toimitaan silloin, kun henkilö, jolla on säännöllisesti tai tilapäisesti ohjaajan rooli, antaa tai sopii antavansa aikaa, huomiota ja kunnioitusta määräaikaisesti asiakkaan roolissa olevalle henkilölle tai henkilöille. Ohjauksen tehtävä on antaa asiakkaalle tilaisuus tutkia, keksiä ja selkiyttää tapoja elää voimavaraisemmin ja hyvinvoivemmin."

Tämä määritelmä ohjauksesta on niin väljästi muotoiltu, että se kattaa kaikki mahdolliset ohjaustyön variaatiot. Ohjaus on siis ammatillista vuorovaikutusta, jossa tutkitaan yhteisvoimin ohjattavan arvoja, henkilökohtaisia vahvuuksia ja mahdollisuuksia inhimilliseen ja ammatilliseen kasvuun. Määritelmässä korostuu lisäksi ihmisten kulttuuristen ulottuvuuksien kunnioittaminen.²

Ohjaukseen liittyy tiedon välittämistä, vaihtoehtoisten suunnitelmien rakentamista ja päätöksenteon tukemista. Maahanmuuttajien ohjaamisessa korostuu lisäksi ohjattavan sijoittuminen ympäröivään yhteiskuntaan, jonka yhteiskunta- ja koulutus rakenne on vieras. Lisähaasteena on se, että ohjaajalla ja ohjattavalla on yleensä eri äidinkieli.³

Lisätietoa maahanmuuttajien ohjauksesta saa esimerkiksi Riitta Metsäsen esityksestä 'Monikulttuurisessa ohjauksessa huomioitavia asioita':

[http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/alpo/home.nsf/files/Mets%C3%A4nen_151009/\\$file/Mets%C3%A4nen_151009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/alpo/home.nsf/files/Mets%C3%A4nen_151009/$file/Mets%C3%A4nen_151009.pdf)

¹ Tämä määritelmä on hyvin yleisesti käytössä ohjauskirjallisuudessa. Määritelmä on British Association of Counselling -järjestön vuonna 1984 esittämä, ja löytyy mm. alkusanoista teoksessa Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1 (Spangar, Pasanen & Onnismäe 2000, 7).

² Muotka, V. & Kivimäki, K. 2011. Maahanmuuttajien ohjaus kotoutumiskoulutuksessa, s. 99. Teoksessa Kivisik, K., Mentula, H. ja Nissilä, L. (toim.) Opas aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen.

³ Muotka & Kivimäki 2011, 99.

Maahanmuuttajien ohjausta antaa usea eri taho. Alkuvaiheen uraohjausta toteutetaan yleensä TE-toimistossa ja oppilaitosten maahanmuuttajakoulutuksissa. Ammatillisissa oppilaitoksissa annetaan opinto-ohjausta ja myös kolmannen sektorin toimijoilla voi olla tärkeä rooli maahanmuuttajien ohjauksessa erilaisten hankkeiden kautta. Maahanmuuttajan ohjaajan on hyvä tuntea verkostot, joissa toimii viranomaisia, terveydenhuoltoa, oppilaitoksia, elinkeinoelämää ja erilaisia hankkeita, koska maahanmuuttajan ohjaus on yleensä hyvin moniammatillista verkostotyötä eri tahojen kesken.

Maahanmuuttajien ohjauksen onnistumisessa ohjaajan ammattitaidolla ja persoonalla on suuri merkitys. Siinä korostuu hyvä itsetuntemus, verkostoitumistaidot ja kulttuurisensitiivisyys. Tärkeää on tuntea omat kulttuuriset arvonsa ja lähtökohtansa sekä ymmärtää maahanmuuton prosessi kulttuurin sopeutumisen vaiheineen.⁴

1.1 Kulttuuritietoinen ohjaus⁵

Kulttuuritietoisuus ohjauksessa tarkoittaa sitä, että ohjaaja ottaa huomioon kulttuurin vaikutuksen sekä itseensä ohjaajana että ohjattavaansa.

Kulttuurin määritelmiä on lukematon määrä. Suppeimmillaan kulttuuri voidaan määritellä etniseksi taustaksi. Laajasti määriteltynä samaan kulttuuriin kuuluvat kaikki ne, joilla on jokin sama tavoite, tausta tai tarve. Tässä oppaassa kulttuuria tarkastellaan ohjaukseen vaikuttavana tekijänä, silloin kun ohjaajan ja ohjattavan lähtömaiden taustakulttuureille tyypilliset arvot, uskomukset, totuutena pidetyt tiedot, arvostetut taidot, perinteet, kieli ja toimintatavat ovat erilaiset.

Varsinkin, jos ohjattava tulee hyvin kaukaisesta ja/tai erilaisesta kulttuurista kuin omamme, on hyvä olla tietoinen joistakin kulttuurisista peruseroista. Länsimaiden ja ns. ei-länsimaiden kulttuureissa voi olla huomattaviakin eroja esim. aikakäsitykset (kellon mukaan eläminen), sukupuoliroolit, perheen, iän ja tradition merkitys sekä auktoriteettikäsitykset, uskonnollisuus ja henkisyyden merkitys ovat erilaisia. Yksilö on länsimaisessa yksilökeskeisessä kulttuurissa tärkein. Yhteisöllisen kulttuurin edustaja puolestaan rakentaa minäkuvansa selkeästi suhteessa yhteisöön.

⁴ Muotka, Kivimäki, s. 99-100.

⁵ Tässä luvussa lähteenä on käytetty Jokeri-sivustoa:

<http://www.amiedu.net/jokeri/ohjausjatuki/tyopaikkaohjaaja.htm>

Ohjaustilanteissa esim. yksilöllinen vastuu tai päätöksenteko voidaan tulkita eri tavoin. Samoin keskustelun avoimuus tai intiimiys voidaan määritellä eri tavoin. Jos ohjaaja kysyy intiimejä asioita, ohjattava tulkitsee, että hänelläkin on oikeus kysyä samoja asioita ohjaajalta. Ohjaustilanteen jäsentymättömyys voidaan tulkita ohjaajan taitamattomuudeksi. Tulevaisuuteen suuntautuminenkaan ei ole kaikille tärkeää. Myös sanaton viestintä voidaan tulkita eri tavalla; sitä voi olla hyvä purkaa ottamalla esille, mitä eri käyttäytymistavat (esim. tiukka katsekontakti tai luja kädenpuristus) tarkoittavat.

Eroista huolimatta löytyy yhtäläisyyksiä yleensä enemmän. Me kaikki kuulumme yhtä aikaa moneen ryhmään, esim. sukupuoli-, ikä- tai koulutustaustaryhmään. Yhtäläisyyksien korostaminen on kannustavampaa ja hedelmällisempää kuin erojen etsiminen. Tärkeää on myös muistaa, että ohjattavana on aina yksilö eikä jonkun tietyn kulttuurin esimerkkitapaus!

Ohjaajan ei tarvitse tietää kaikkea mahdollista kaikista kulttuureista, mutta ohjaajan monikulttuurisuusvälineistöön voisi kuulua esimerkiksi tietoa:

- ohjattavan tilanteesta ja niistä kulttuuriin liittyvistä asioista, jotka ovat merkittäviä kussakin ohjaustilanteessa.
- siitä, miten kulttuuritausta voi vaikuttaa oppimiseen ja työyhteisössä toimimiseen. Tämä voi olla tietoa kulttuurille tyypillisestä käyttäytymisestä, työelämäodotuksista, lähtömaan työelämän normeista, asenteista ja arvostuksista sekä viestintätavoista.
- siitä, mitä ohjattava odottaa ohjaukselta
- ohjaajan omasta ajattelusta: miten oma kulttuuritausta vaikuttaa minun ajatteluuni?

Kulttuuritietämystään voi parhaiten kartuttaa kysymällä ohjattavalta konkreettisia kysymyksiä, esim. miten teillä oli lähtömaassa tapana suhtautua myöhästelyyn? Paras tietolähde on ohjattava itse!

Ohjaajalla pitäisi olla myös taitoa:

- luoda luottamuksellinen suhde ohjattavaan
- olla myönteinen ja kiinnostunut
- nähdä ohjattavan tilanne kokonaisuutena
- kestää ahdistusta ja ymmärtämättömyyttä
- ymmärtää, mikä on sellainen ohjattavan ajattelun sisäinen merkitys, joka vaikuttaa ohjaussuhteen onnistumiseen toiminnan kautta

- kysyä loukkaamatta niistä ohjattavan kulttuuriin liittyvistä asioista, joilla voi olla vaikutusta ohjaustilanteeseen
- käyttää erilaisia tyylejä ohjauksessa
- asettaa oikeita kysymyksiä ohjauskeskusteluissa

Ohjaajalta edellytettävien tietojen ja taitojen lisäksi tarvitaan kunnioitusta toisen kulttuuria kohtaan. Ohjaajan omaan sopeutumiseen kuuluu oikeus ihmetellä, olla hämmennyt, tuntea kielteisyyttäkin, olla sitä mitä on, arvostaa omaa kulttuuriaan ja myös oikeus löytää uuden rikkaus.

Onnistuneen ohjauksen edellytyksenä on henkilökohtaisen, aidon kontaktin saaminen ohjattavaan ja luottamuksen herättäminen. Tämä vaatii ohjaukseen liittyvien tavoitteiden ja käytäntöjen selkiyttämistä: mikä on ohjaajan rooli, mitä ohjattavalta odotetaan jne. Monesti hyvä ohjaussuhde syntyy arkipäivän tekemisen ja toiminnan kautta, varsinkin silloin, kun kielellinen viestintä on vaikeaa.

Ohjaustilanteessa ohjaaja toimii omalle kulttuurilleen ominaisella tavalla ja ohjattava omalle kulttuurilleen ominaisella tavalla. Seuraavassa esimerkki siitä, miten erilaisena ohjaaja ja ohjattava voivat kokea saman ohjauskeskustelun. (Esimerkkinä Pohjois-Amerikan alkuperäisväestöön kuuluvat ohjattavat ja valtaväestöön kuuluvat ohjaajat, Peavy, V. 1999.)

Mitä mieltä valtaväestöön kuuluvat ohjaajat ovat alkuperäiskansoihin kuuluvien asiakkaiden tavoista osallistua ohjauskeskusteluun?	Mitä mieltä alkuperäiskansoihin kuuluvat asiakkaat ovat valtaväestöön kuuluvien ohjaajien tavoista osallistua ohjauskeskusteluun?
OHJAUSKESKUSTELUSSA:	OHJAUSKESKUSTELUSSA:
he välttelevät kysymyksiini vastaamista	he esittävät liikaa kysymyksiä
heitä on vaikea saada puhumaan	he aloittavat heti puheen ja keskeyttävät useasti
he syrjähtelevät ja haluavat puhua muista asioista kuin varsinaisesta ongelmastaan	he haluavat puhua siitä mitä he ovat ja mikä heitä kiinnostaa, eivät siitä, mistä me haluamme puhua
heitä on vaikea saada puhumaan itsestään	he eivät anna minulle tilaisuutta puhua
he puhuvat kovin hitaasti	he vain puhuvat ja puhuvat
he puhuvat liian epäsuorasti eivätkä ilmaise asiaansa selkeästi	heille ei ole väliä miten he puhuvat
heidän puheissaan ei yksinkertaisesti ole järkeä	heidän puheissaan ei yksinkertaisesti ole järkeä
he eivät katso minua	he ovat tunkeilevia
he olettavat, että minun pitäisi tuntea heidän sukulaisensa	he eivät koskaan kysy mitään perheestäni
he vähättelevät omia kykyjään	he kerskuvat
he välttelevät suunnittelemista	he haluavat aina puhua tulevaisuudesta

1.2 Kielitaidon merkitys ohjauksessa

Koska ohjaus on pääsääntöisesti keskustelua, on maahanmuuttajan kielitaidolla suuri merkitys ohjaustilanteissa ja ohjauksen onnistumisen kannalta. Maahanmuuttajien kielitaitoa arvioidaan Suomessa yleisen eurooppalaisen viitekehyksen mukaisesti sekä Yleisen kielitutkinnon (YKI) kriteereillä.

Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa kielitaito arvioidaan eurooppalaisella viitekehyksellä. Maahanmuuttaja saa tästä arvioinnista todistuksen. Jotkin oppilaitokset teettävät tämän arvioinnin lisäksi omat kielitestit.

Eurooppalaisen viitekehyksen mukainen kielitaidon tasojen kuvausasteikko⁶:

Taitotaso **A1** = Suppea viestintä kaikkein tutuimmissa tilanteissa

A1.1 = Kielitaidon alkeiden hallinta

A1.2 = Kehittyvä alkeiskielitaito

A1.3 = Toimiva alkeiskielitaito

Taitotaso **A2** = Välittömän sosiaalisen kanssakäymisen perustarpeet ja lyhyt kerronta

A2.1 = Peruskielitaidon alkuvaihe

A2.2 = Kehittyvä peruskielitaito

Taitotaso **B1** = Selviytyminen arkielämässä (Vastaa yleisen kielitutkinnon tasoa 3)

B1.1 = Toimiva peruskielitaito

B1.2 = Sujuva peruskielitaito

Taitotaso **B2** = Selviytyminen säännöllisessä kanssakäymisessä syntyperäisten kanssa (vastaa yleisen kielitutkinnon tasoa 4)

B2.1 = Itsenäisen kielitaidon perustaso

B2.2 = Toimiva itsenäinen kielitaito

Taitotasot **C1-C2** = Selviytyminen monissa vaativissa kielenkäyttötilanteissa

C1.1 Taitavan kielitaidon perustaso

Lisää tietoa eurooppalaisen viitekehyksen mukaisista taitotasoista:

<http://www02.oph.fi/ops/taitotasoasteikko.pdf>.

Yleiset kielitutkinnot (YKI) on aikuisille suunnattu kielitaidon testausjärjestelmä, jossa testataan viestinnällistä kielitaitoa tehtävissä, joita aikuiset voivat kohdata henkilökohtaisissa, julkisissa, koulutukseen ja työhön liittyvissä kielenkäyttötilanteissa. Tutkinnoissa mitataan siis aikuisen toiminnallista kielen osaamista sellaisissa käytännön tilanteissa, joissa aikuinen joutuu puhumaan, kuuntelemaan, kirjoittamaan tai lukemaan jotakin

⁶ <http://www02.oph.fi/ops/taitotasoasteikko.pdf>

vierasta kieltä - joko Suomessa tai ulkomailla. Tutkinnossa painottuu ihmisten välinen kielellinen vuorovaikutus ja kielitaidon katsotaan ilmenevän kykyä ymmärtää ja tuottaa kieltä. Yleiset kielitutkinnot eivät edellytä minkään alan erityiskielitaitoa.

Yleisiin kielitutkintoihin voi osallistua kuka tahansa riippumatta siitä, miten ja missä on kielitaitonsa hankkinut.⁷

Lisää tietoa yleisestä kielitutkinnosta, taitotasokuvauksista, hinnoista ja järjestämisajankohdista:

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot/taitotasokuvaukset.

1.3 Selkokielen käyttö ohjauksessa

Useille maahanmuuttajille yleisesti käytetty kieli on liian vaikeaa. Sanomalehtien artikkelit, uutiset radiossa tai televisiossa, kirjat ja käyttöohjeet ovat vaikeita ymmärtää. Vaikea kieli syrjäyttää monia ihmisiä, jotka eivät saa yhteiskunnassamme tarvittavia tietoja tai yhteisiä kulttuuri- ym. elämyksiä. Tämän vuoksi tarjolla on tietoa ja kirjallisuutta selkokielellä. Siis yksinkertaisemmalla kielellä, jota maahanmuuttajat tai muuten yleiskieltä ymmärtämättömät voivat käyttää puhutussa viestinnässä, kuvina, elokuvina, videoina jne. Selkokieli on enemmän kuin vain kirjoitettuun kieleen sidottu käsite. Selkoilmaisun periaate tarkoittaa myös helposti ymmärrettävää puhekieltä, joka on rakenteellisesti ja sisällöllisesti mutkatonta, ja joka vastaa vastaanottajan kielellisiä edellytyksiä.

Selkokielisessä tekstissä ja puheessa vältetään pitkiä sanoja ja käytetään tuttuja ja yleisiä sanoja. Erityissanastoa, kuten murre, ammattisanasto tai liian abstraktit ilmaukset, vältetään. Oudot tai vaikeat sanat selitetään toisin sanoin, toisella tavalla selvittäen. Lauseet eivät saa olla vaikearakenteisia. Käytetään lyhyitä lauseita ja vältetään vaikeita rakenteita. Kielikuvia käytetään mahdollisimman vähän, ja ne selitetään niitä käytettäessä. Tärkeintä on kuitenkin se, että vastaanottaja ymmärtää viestin.⁸

Tietoa selkokielestä ja selkokielen materiaalin laatimisesta löytyy mm.:

<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa.html>.

⁷ http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot/tutkintoesite

⁸ Lähteenä käytetty Saara Al-Khanjin kehittämishanketta "Opas maahanmuuttajia opettaville" 2010. Kehittämishanke on osa Kulttuuritietoinen aikuiskouluttaja -koulutusta, OAKK, KuVa - Työyhteisöjen kulttuuritietoisuusvalmennus -projektissa (ESR). Lisätietoa projektista www.oakk.fi/kuva.

3 Ohjaus kotoutumisaikana

3.1 Aikuiset

Kotoutumiskoulutus on kotoutumislain mukaan oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille järjestettävää suomen tai ruotsin kielen opetusta ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia. Kotoutumiskoulutukseen voi sisältyä myös aiemmin hankitun osaamisen tunnustamista ja tutkinnon tunnustamista sekä ammatillista suunnittelua ja uraohjausta.

Tällä hetkellä kotoutumiskoulutusta annetaan opetushallituksen 2007 suosituksen aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Vuoden 2011 lopulla opetushallitukselta on tulossa uusi kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet, ja siitä tulee aiemman suosituksen sijaan koulutuksen järjestäjiä velvoittava. Luku- ja kirjoitustaidon opetusta annetaan Opetushallituksen suosituksen luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Kotoutumiskoulutus järjestetään pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena, johon työ- ja elinkeinotoimisto ohjaa maahanmuuttajan, mutta kotoutumiskoulutusta voidaan järjestää myös omaehtoisena koulutuksena. Omaehtoisessa koulutuksessa opiskelevalla maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumistukena maksettavaan työmarkkinatukeen tietyin edellytyksin.¹⁰

Henkilökohtainen ohjaus on tärkeä osa kotoutumiskoulutusta. Kotoutumiskoulutuksen aikainen ohjaus on prosessi, joka jatkuu koko koulutuksen ajan. Ohjaus sisältää sekä opiskeluun ohjaamista sekä ammattiin ja työhön ohjaamista. Kotoutumiskoulutuksen aikana opiskelijan aiemmin hankittua osaamista pyritään tunnustamaan ja tunnistamaan (AOT) eri tavoin. Tarkoituksena on tunnistaa ja tunnustaa paitsi formaalin oppimisen,

¹⁰

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20kotoutumisen%20edist%3%A4misest%3%A4> §6-§22

myös nonformaalin ja informaalin oppimisen tuloksia. Tärkeä rooli on työelämäjaksolla, josta maahanmuuttaja voi saada työnantajan arvion osaamisestaan. Muita tapoja kartoittaa aiemmin hankittua osaamista ovat haastattelut, erilaiset sähköiset testistöt, työnäytteet ja ammatillisen ja muun osaamisen erilaiset itsearviointijärjestelmät.

Elina Ekholmin kokoamassa sisäasianministeriön maahanmuutto-osaston osana Alpo-hanketta julkaisemassa **Maahanmuuttajien osaaminen näkyväksi -julkaisussa** on koottu yhteen hyviä käytäntöjä ja menetelmiä ammatillisen osaamisen kartoittamiseen eri ammattialoilla. Nämä ovat hyviä työkaluja myös kotoutumiskoulutuksen jälkeen ammatillisessa koulutuksessa. Selkokielistä materiaalia ja osaamiskartoituksia löytyy myös osoitteesta: <http://www.isok.fi/materiaalit>.

Virallista tutkintojen tunnustamista tekee opetushallitus, joka antaa **asiantuntijalausuntoja ulkomaisista ammatillisista tutkinnoista**. Lausunnot annetaan hakemuksesta, ja ne ovat maksullisia. Lausunto voidaan laatia loppuun suoritetusta tutkinnosta, joka kuuluu lähtömaan viralliseen tutkintorakenteeseen. Lausunnossa ulkomaisista tutkinnoista annetaan tietoa tutkinnon sisällöstä ja tasosta sekä tutkinnon antamasta pätevydestä lähtömaassa. Tutkinnon sisältöä vertaillaan lähinnä vastaaviin suomalaisiin tutkintoihin siltä osin, kuin opetushallituksella on tähän tarvittavia tietoja.¹¹

Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät 23.4.2008 suosituksen eurooppalaisesta tutkintojen viitekehyksestä (**European Qualification Framework, EQF**) elinikäisen oppimisen edistämiseksi. Viitekehysten tarkoituksena on helpottaa eri maiden tutkintojen ja tutkintotasojen vertailua. Sen avulla pyritään edistämään kansalaisten liikkuvuutta ja elinikäistä oppimista. Viitekehyksessä tutkinnot on jaoteltu kahdeksalle viitetasolle. Viitekehys kattaa kaikki yleissivistävän, ammatillisen ja korkeakoulutuksen tutkinnot sekä jatko-opintojen tuottamat tutkinnot. Viitekehysten tasomäärittelyissä kuvataan sitä, mitä oppija tietää, ymmärtää ja pystyy tekemään. Oppimistulokset määritellään tietoina, taitoina ja pätevyutenä. Kaikissa uusissa tutkintotodistuksissa ja Europassin asiakirjoissa tulisi vuoteen 2012 mennessä olla maininta tutkinnon EQF-tasosta.¹²

¹¹ http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/tutkintojen_tunnustaminen/lausunnot_ulkomaisista_ammattillisista_tutkinnoista

¹² http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/tutkintojen_tunnustaminen/tutkintojen_viitekehukset

Korkeasti koulutetuille opiskelijoille voidaan hakea tarvittaessa tutkinnon rinnastamista opetushallitukselta tai ammatinharjoittamisoikeutta Valviralta.¹³ Kotoutumiskoulutuksen jälkeen aikuiset maahanmuuttajat ohjataan pääsääntöisesti työhön, täydentämään aiempia opintojaan, työelämävalmennukseen tai ammatilliseen koulutukseen joko nuorisosteelle tai aikuiskoulutukseen.

Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen hakeutumisvaiheessa maahanmuuttajaopiskelijalla on samat pääsyaatimukset kuin muillakin opiskelijoilla. Heillä täytyy olla joko peruskoulua vastaava oppimäärä tai muutoin hankittua osaamista ja ammatillinen soveltuvuus alalle. Lisäksi maahanmuuttajaopiskelijoilta edellytetään tutkinnosta riippuen riittävää kielitaitoa (yleensä YKI 3-4).

Koulutuksen aikana maahanmuuttajaopiskelijoiden on tarvittaessa hyvä saada lisäohjausta, joka voi olla suomen kielen opetusta tai ammatillisten aineiden opetusta tai molempia. Erityisesti maahanmuuttajille suunnatuissa ryhmissä suomen kielen opetus on sisällytetty koulutuksen opetussisältöihin.

Maahanmuuttajat voivat osallistua näyttötutkintoihin, kuten muutkin maassamme asuvat. Mahdolliset erityisjärjestelyt eivät saa vaikuttaa heidän arviointitulokseensa. Henkilöille ei myöskään saa antaa helpotusta ammattitaitovaatimuksista.¹⁴

3.2 Nuoret

Nuoren maahanmuuttajan polku riippuu siitä, minkä ikäisenä nuori tulee Suomeen. Oppivelvollisuus- ja esiopetusikäisille maahanmuuttajalapsille voidaan antaa perusopetukseen valmistavaa opetusta, jonka jälkeen he siirtyvät opiskelemaan normaaliopetukseen peruskoulun oppimäärää ja jatkavat siitä toisen asteen koulutukseen kuten suomalaiset nuoret. Osa nuorista tulee Suomeen sen ikäisenä, etteivät he pääse perusopetuksen valmistavan opetuksen piiriin tai heidän oppivelvollisuusikänsä täyttyy hyvin pian Suomeen tulon jälkeen eikä heidän suomen kielen taitonsa tai muut opiskeluvalmiudet riitä vielä toisen asteen opintoihin. Nämä nuoret ohjataan TE-toimistosta pääsääntöisesti

¹³

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/tutkintojen_tunnustaminen/opetushallituksen_paatokset

¹⁴ OPH; Näyttötutkinto-opas, s. 28

alkukartoituksen kautta maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen parantamaan suomen kielen taitoaan.

Kotoutumiskoulutuksen jälkeen nuoret maahanmuuttajat voivat suorittaa tarvittaessa peruskoulun oppimäärän ja jatkaa sen jälkeen toisen asteen opintoihin ammatillisiin oppilaitoksiin tai lukioon. Nuorille maahanmuuttajille, joiden suomen kielen taito on vähintään tasolla A2.2, on lisäksi tarjolla maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta, jonka tavoitteena on parantaa suomen kielen taitoa, oppia opiskelemaan yleissivistäviä aineita suomeksi sekä saada sellaiset opiskeluvalmiudet, jotka mahdollistavat opiskelun ammatillisessa koulutuksessa.

Ammatillisissa oppilaitoksissa on viime vuosina ollut yhä enemmän maahanmuuttajaopiskelijoita. Kevään 2009 yhteishaussa maahanmuuttajataustaisten hakijoiden osuus oli 4,5 % kaikista hakijoista. Vieraskielisistä hakijoista koulutukseen hyväksyttiin 55,4 %. Maahanmuuttajataustaisista hakijoista 80 % haki opiskelupaikkaa joustavassa valinnassa. Suurimmalla osalla peruste joustavan valinnan hakuun oli vaikeus vertailla koulutodistuksia. Lähes kaikkien vieraskielisten hakijoiden opetuskielen taito varmistettiin hakuvaiheessa kielitestillä.¹⁵

Maahanmuuttajaopiskelijoita koskevat ammatillisessa peruskoulutuksessa samat ammatitaitovaatimukset kuin muitakin opiskelijoita, mutta heillä on tarvittaessa mahdollisuus opetuksen erityisjärjestelyihin sekä oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Useimmiten opiskelijat opiskelevat suomea tai ruotsia joko omissa ryhmissään suomi tai ruotsi toisena kielenä tavoitteiden mukaan tai äidinkielen tavoitteiden mukaan yhdessä muun opiskeluryhmän kanssa. OPH:n selvityksen mukaan vuosina 2009-2010 vain harva koulutuksen järjestäjä tarjosi mahdollisuuden oman äidinkielen opiskeluun ammatillisen perustutkinnon osana. Aiemmin hankittua osaamista oli tunnustettu ja tunnustettu kolmasosalla vieraskielisistä opiskelijoista.¹⁶

Maahanmuuttajataustaisten nuorten opiskelua ammatillisessa peruskoulutuksessa on tuettu eri oppilaitoksissa hyvin erilaisin tavoin. Osa keinoista on ollut samoja, mitä on käytetty erityisen tuen tarpeessa olevan kantaväestön opiskelijoiden kanssa. Muita tukkeinoja ovat olleet esimerkiksi:

¹⁵ OPH, Maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen tila 2009-2010, s. 5-7

¹⁶ OPH, Maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen tila 2009-2010, s. 5-7

- selkokielinen materiaali
- rästäpajat
- klinikkaopetus
- kulttuurintuntemuksen ja kielitaidon hyödyntäminen
- maahanmuuttajataustaiset kouluavustajat/tukihenkilöt
- yhteydenpidon kehittäminen vanhempiin
- opiskelijoiden etenemisen seurannan keskittäminen,
- suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen integrointi ammatillisten opintojen opetukseen
- yhteisopettajuus ammattiopettajan ja S2-opettajan kanssa
- maahanmuuttajaopiskelijoiden oman opinto-ohjaajan tai kuraattorin käyttö.¹⁷

Selkeinä kehittämistarpeina maahanmuuttajanuorten ammatillisessa opetuksessa on nähty S2-opetuksen toteuttaminen ja kehittäminen, opetus- ja ohjaushenkilöstön monikulttuurisuusosaamisen kehittäminen, opintojen etenemisen seurannan kehittäminen, maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille suunnattujen ohjaus- ja tukipalveluiden kehittäminen, selko- tai omakielisen opetusmateriaalin laatiminen ja kehittäminen, rästäpajat, läksypiirit ja tukiopetus, maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden oppimisvaikeuksien tunnistamisen menetelmien kehittäminen, verkostoyhteistyö ja hanketoiminta sekä yhteisopettajuus.¹⁸

¹⁷ OPH, Maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen tila 2009-2010, s. 64-67

¹⁸ OPH, Maahanmuuttajien ammatillisen peruskoulutuksen tila 2009-2010, s. 68

4 Maahanmuuttajien koulutusmahdollisuudet Oulussa

Maahanmuuttajakoulutusta järjestetään Oulussa monessa oppilaitoksessa, ja lisäksi maahanmuuttajia opiskelee suomalaisten kanssa samoissa ryhmissä sekä toisella asteella että aikuiskoulutuksessa. Maahanmuuttajille suunnattua koulutusta järjestetään oppilaitoksissa hyvin vaihtelevasti johtuen mm. työvoimakoulutusten kilpailuttamisesta, hankerahoituksesta ja OPH:n rahoituksen suuntaamisesta oppilaitoksessa.

Aikuiskoulutuksen hakeutumisvaiheeseen tietoa, neuvontaa ja ohjausta tarjoaa Oulun seudulla OpinTori - Aikuiskoulutuksen ohjaus- ja neuvontapalvelu. Lokakuussa 2010 avattu palvelupiste sijaitsee Oulun seudun TE-toimiston ala-aulassa, osoitteessa Torikatu 34-40, Oulu. Palvelua saa puhelimitse, sähköpostitse sekä paikan päällä, joko ajanvarauksella tai non-stop -periaatteella. Yhden luukun palvelu kokoaa Oulun seudun laajan koulutustarjonnan, sillä palvelun toteutuksesta vastaa 9 aikuiskoulutusta tarjoavaa oppilaitosta. Lisätietoa OpinTorista: www.opintori.info.

Vuonna 2011 järjestetään koulutusta seuraavasti:

Maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus ja muu alkuvaiheen koulutus

Oulun Aikuiskoulutuskeskus Oy (Alkukartoitus, Osaamiskartoitus, Suomen kielen perusteet -kotoutumiskoulutus, Luku- ja kirjoitustaidon koulutus)

PSK-aikuisopisto (Kielitaidolla työelämään -koulutus, Luku- ja kirjoitustaidon koulutus)

Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus

Oulun Aikuiskoulutuskeskus Oy

Oulun seudun ammattiopisto

Oulun Diakoniaopisto (Sosiaali- ja terveystalalle valmistava)

Maahanmuuttajien perusaste

Oulun Aikuiskoulu

Pohjola-opisto, Maahanmuuttajien peruskoululinja

Ammatillinen peruskoulutus ja oppisopimuskoulutus

Oulun seudun ammattiopisto

Oulun Diakoniaopisto

Oulun Aikuiskoulutuskeskus Oy

PSK-aikuisopisto

Luovi

Palvelualan opisto

Nuoret maahanmuuttajat -linja

Pohjola-opisto

Työelämään ohjaava koulutus maahanmuuttajille

Oulun Aikuiskoulutuskeskus Oy

PSK-aikuisopisto

Tämä koulutus on kehitetty osana Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen KotoTyö - Työ kotoutumisen välineenä -projektia. Projekti julkaisi tuloksensa syksyllä 2011 käsikirjassa *Tervetuloa työhön! Käsikirja maahanmuuttajien työllistämiseen*, joka löytyy Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen sivuilta:

<http://www.ely-kes->

[kus.fi/fi/ELYkeskukset/pohjoispohjanmaanely/Ajankohtaista/Julkaisut/julkaisusarja/Documents/Tervetuloa_tyohon_Kasikirja_maahanmuuttajien_tyollistamiseen.pdf](http://www.ely-kes.fi/fi/ELYkeskukset/pohjoispohjanmaanely/Ajankohtaista/Julkaisut/julkaisusarja/Documents/Tervetuloa_tyohon_Kasikirja_maahanmuuttajien_tyollistamiseen.pdf)

Lisää tietoa Oulussa järjestettävistä koulutuksista, niiden kohderyhmästä, tavoitteista ja sisällöistä löytyy <http://www.ouka.fi/mano/pdf/kooste.pdf>.

Oulussa 16–25 -vuotiaille maahanmuuttajanuorille suunnatussa MANO-ohjaushankkeessa (Oulun kaupungin Maahanmuuttajanuorten ohjaushanke MANO 2010–2013), on kehitetty nuorten ohjauksen palvelumalli, jonka avulla pyritään luomaan maahanmuuttajanuorille sopiva koulutuspolku ja ohjaamaan heidät oikeaan koulutukseen oikeaan aikaan. Ohjauksen avulla pyritään vähentämään opiskelijien keskeytyksiä ja ehkäisemään syrjäytymistä. Nuorten syrjäytymistä pyritään ehkäisemään tukemalla ilman koulutuspaikkaa jääviä maahanmuuttajanuoria hakeutumaan koulutukseen. Lisäksi hankkeessa parannetaan maahanmuuttajanuorten tietämystä suomalaisesta koulutusjärjestelmästä, paikallisista opiskelumahdollisuuksista sekä työelämän vaatimuksista. Nuoria tuetaan

oppimaan oppimisessa ja oman opintopolun löytämisessä yksilö- ja ryhmäohjauksen sekä vertaistukiryhmien avulla.¹⁹

Kielikursseja ja muuta toimintaa maahanmuuttajille järjestävät Oulussa myös kansainvälinen toimintakeskus Villa Victor, Homelike Oulu -projekti, Oulun seudun Settlementti ry:n Ystävyystalo sekä nuorten urapaja Wieteri.

¹⁹ <http://www.ouka.fi/mano/>

5 Ohjaajana kehittyminen

Maahanmuuttajien ohjaamiseen on olemassa eri puolella Suomea jo jonkin verran täydennyskoulutusta. Esimerkiksi Alpo-hankkeen ja Opin Ovi -hankeperheen yhteistyönä järjestetään Aiemmin opitun tunnistamisen ja tunnustamisen mestari -koulutusta, jonka tavoitteena on syventää ohjaus- ja opetushenkilöstön valmiuksia ohjauksessa. Tavoitteena on kehittää laadukasta aiemmin opitun tunnistamis- ja tunnustamisprosessin laatua ja auttaa ohjaajia ymmärtämään aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen erillisenä, itsenäisenä prosessina. Lisätietoa koulutuksen sisällöistä löytyy mm.:

http://www.opinovi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=263&Itemid=4&lang=en

ERKKERI ja TE-ERKKERI ovat aikuisohjaajien ohjaustaitoja sekä moniammatillista verkostotyötä kehittäviä valtakunnallisia projekteja, jotka kuuluvat Opin Ovi-hankeperheeseen. ERKKERI-koulutukset ovat tarkoitettu neuvonta- ja ohjaustyötä tekeville henkilöille työ- ja elinkeinohallinnossa, aikuiskoulutusorganisaatioissa, yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa, aikuislukioissa, vapaan sivistystyön organisaatioissa, järjestöissä, yhdistyksissä, yksityisen ja julkisen sektorin henkilöstön kehittämistoiminnassa, kuntien ja valtion organisaatioissa sekä seurakunnissa. Vuosina 2011-2012 ERKKERI järjestää koulutuksia mm. aikuisten ohjaukseen sekä maahanmuuttajien ohjaukseen liittyen. ERKKERIn koulutustarjontaa voit seurata osoitteessa www.erkkeri.info.

Maahanmuuttajien ohjaamiseen liittyvää täydennyskoulutusta järjestävät pääosin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen täydennyskoulutusyksiköt. Oulun yliopistossa järjestetään marraskuussa 2011 alkaen Kulttuuritietoiset työkäytännöt maahanmuuttajakoulutuksessa -koulutus. Lisätietoa:

<http://www.kotu oulu.fi/ede/koulutus/2011/kutymanu.html>.

Ohjaustyötä tekevä henkilö voi työstää omia valmiuksiaan ohjaajana myös itsenäisesti. Itsetuntemusta voi parantaa itsenäisten harjoitusten avulla ja myös kulttuurisia arvojaan ja lähtökohtiaan voi pohdiskella itsenäisesti. Yleinen kulttuuritietoisuus sekä erityisesti kulttuurisen sopeutumisen vaiheiden tuntemus ovat varmasti avuksi ohjaustyössä maahanmuuttajien parissa.

Kirjallisuutta

jota ei ole vielä mainittu oppaassa:

Itsetuntemus, arvot ja asenteet: esim.: <http://www.avosto.net/kori/>

Kulttuuritietoisuus:

Erilaisuus sallittu. Perehdymme monimuotoisuuteen - käsikirja työhön perehdyttäjälle ja työyhteisölle. Päivi Vartiainen-Ora 2007 (pdf):

<http://www.sak.fi/suomi/tietoasaksta.jsp?location1=5&sl2=10&sl3=2&lang=fi&id=31244>

Kulttuurit keskuudessamme -opas:

<http://www.turku.fi/Public/default.aspx?nodeid=12677&culture=fi-FI&contentlan=1>

Oppiminen, ohjaus, monikulttuurinen ohjaus, työpaikkaohjaus:

Häyhä, H. 2007. Kysy, kannusta ja kyseenalaista. Finanssi- ja vakuutusalan työpaikkaohjaajan opas. Finanssi- ja vakuutuslaitos FINVA:n julkaisu 1/2007.

http://www.bulevardi.net/varakas/materiaalisalkku/tyopaikkaohjaajaopas_07.pdf

Jokeriportaali, Opetushallitus

<http://www.amiedu.net/jokeri/index.htm>

Lairio, M. & Leino, L. 2007. Moninaisuutta arvostava ohjaus. Teoksessa Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Toim. Taajamo, M. & Puukari, S.

Metsänen, R. 2009. Monikulttuurinen ohjaus käytännössä - vanhaa ja uutta, omaa ja lainattua, läheltä ja kaukaa. Teoksessa Ammatillisen opettajan käsikirja. Toim. Helander, J. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Metsänen, R. 2009. Monikulttuurisen ohjauksen lähtökohtia. Studio-hankkeen workshop 1.10.2009:

http://www.opinovi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=140&Itemid=659&lang=fi

Mäkinen-Virkki, K. 2008. Maahanmuuttajan ohjaus näyttötutkinnoissa. Kehittämishanke-raportti, Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/50231/jamk_1235550442_4.pdf?sequence=2

Pasanen, H. Ohjaus lähestymistapana - opetuksista ohjaukseen -johdatusluennon taustamateriaali. Haaga-Helia, Aokk.

[http://ope.haaga-](http://ope.haaga-he-)

[he-](http://ope.haaga-he-)

[lia.fi/hyperops/hyperops07_08/tiedostot/luku322/Ohjaus%20lahestymistapana%20\(OPS%203.2.2\).pdf](http://ope.haaga-he-lia.fi/hyperops/hyperops07_08/tiedostot/luku322/Ohjaus%20lahestymistapana%20(OPS%203.2.2).pdf)

Peavy, R. V. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Psykologien kustannus Oy.

Portell, T. ja Harjamäki, L. 2008. Monikulttuurisen opiskelijan työssäoppimisen ohjaamisen prosessimalli. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin työpapereita 2008:1.

http://www.socca.fi/julkaisut/tyopaperit/monikulttuurisen_opiskelijan_tyossaoppimisen_ohjaamisen_prosessimalli.382.shtml

Puukari, S. & Taajamo, M. 2007. Kulttuurinen kehitystehtävä monikulttuurisen ohjauksen lähtökohtien hahmottamisessa. Teoksessa Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Toim. Taajamo, M. & Puukari, S.

Kulttuuri:

Hofstede, G. 1992. Kulttuurit ja organisaatiot.

Lönnqvist, B., Kiuru, E. & Uusitalo, E. (Toim.) 1999. Kulttuurin muuttuvat kasvot. Johdatus etnologiatieteisiin.

Sulkunen, P. 1998. Johdatus sosiologiaan.

<http://www.wsoy.fi/index.jsp?c=/product&isbn=951-0-22285-2>

Viljanen, A, M. & Lahti M. (Toim.) 1997. Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä.

Kulttuurien kohtaaminen:

Alitolppa- Niitamo, A. 1994. Kun kulttuurit kohtaavat. Matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen.

Launiala, A. 1998. Muu maa mustikkako. Suomalaisena kulttuureja kohtaamassa.

Liebkind, K. 1988. Me ja muukalaiset -ryhmärajat ihmisten suhteissa.

Suomalaisuus:

Alasuutari, P. & Ruuska, P. (Toim.) 1998. Elävänä Euroopassa. Muuttuva suomalainen identiteetti.

Halonen, T. & Aro, L. (Toim.) 2005. Suomalaisten symbolit.

Jokinen, K. & Saaristo K. 2002. Suomalainen yhteiskunta.

Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi suomalainen.

Kylmänen, M. (Toim.) 1994. Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti ja toiseus.

Sabour, M'hammed. 2000. Suomalainen unelma. Tapahtumia ja tulkintoja Suomesta ja suomalaisista.

Syrjänen, A. & Westermarck, I. (Toim.) 1997. Maailmalle maailmalta. Kulttuurisia katsouksia.

Etnisyys:

Forsander, A. et al. (Toim.) 2001. Monietnisyys, yhteiskunta ja työ.

Etniset vähemmistöt Suomessa:

Grönfors, M. 1981. Suomen mustalaiskansa.

Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E., & Reuter, A. 2004. Venäläinen, virolainen ja suomalainen.

Markkanen, A. 2003. Luonnollisesti. Etnografinen tutkimus romaninaisten elämäntilasta.

Martikainen, Tuomas (toim.) 2006. Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. SKS

<http://www.bookplus.fi/product.php?isbn=9789517468480&CustID=b50d2ac6a070a3fdd607625270ed39f9>

Pentikäinen, J. & Hiltunen, M. (Toim.) 1997. Suomen kulttuurivähemmistöt.

Maahanmuuttajat Suomessa:

Jansinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia.

Liebkind, K. 2000. Monikulttuurinen Suomi etniset suhteet tutkimuksen valossa.

Pitkänen, P. (Toim.) 1997. Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen.

Internet-sivustot:

Työ- ja elinkeinotoimiston sivut

<http://www.mol.fi/migration>

Ulkomaalaisviraston sivut, tilastoja maahanmuutosta ja maahanmuuttajista

<http://www.uvi.fi/netcomm/content.asp?article=1945>

Opetushallituksen sivut, tietoa maahanmuuttajien koulutuksesta

<http://www.edu.fi/maahanmuuttajat>